

תוכן עניינים

4.....	מבוא	
5.....	1. סקירה היסטורית טרם התפתחות חוק תאגידי המים	
5.....	1.1 מבנה משק המים ושחקניו	
7.....	1.2 מאפיינים חוקתיים וחברתיים של משק המים טרם חוק תאגידי המים	
10.....	2. בחינת התפתחותו של חוק תאגידי המים מקביעתו ועד היום	
10.....	2.1 רקע לחוק תאגידי המים בישראל	
12.....	2.2 מאפייני חוק תאגידי המים	
13.....	2.3 התפתחות חוק תאגידי המים	
14.....	3. ביקורות על חוק תאגידי המים, וסקרי דעת קהל	
14.....	3.1 מאבק בין אינטרסים	
15.....	3.2 השפעת החוק על הצרכן	
16.....	4. השוואה של חוק תאגידי המים למצב במדינות נבחרות	
16.....	4.1 מניעים לרפורמות במשק המים ברחבי העולם	
17.....	4.2 רפורמות במדינות שונות ברחבי העולם	
21.....	5. דיון ומסקנות – השפעת חוק תאגידי המים על משק המים	
22.....	5.1 שאלת המחיר - התנגשות בין רקעים כלכליים שונים	
23.....	5.2 שאלת הפרטה – יתרונותיו וחסרונותיו של השוק הפרטי	
23.....	5.3 סיכום והצעות למחקרי המשך	
24.....	מקורות	

מבוא

עד שנת 2001, הרשויות המקומיות היו אחראיות על משק המים ומשק הביוב, ועל כן אחראיות הן על תהליכי הגבייה והתשלום של הצרכנים (האזרח), והן על שימור, שיקום ופיתוח של תשתיות המים והביוב המקומיות. עם זאת, הרשות הממשלתית למים וביוב בישראל קבעה, כי הרשויות נכשלו בתפקידן בנושא זה, יצרו בזבוז של מיליוני מ"ק מים, גבייה נמוכה, והזנחה עקבית בתשתיות, במיוחד ביישובים במצב סוציו-אקונומי נמוך (אבגר, 2018) בשל כך, נקבע בשנת 2001 חוק תאגידי המים, אשר חייב את הרשויות להעביר את הטיפול בגבייה ובתחזוקן של תשתיות המים והביוב לתאגידי חיצוניים ומקצועיים, אשר יאפשרו את השקעת כספי הגבייה באופן ישיר בתשתיות המים והביוב, ויאפשרו להעניק לציבור שירותי איכותי (טבת וטלית, 2017).

עם זאת, ומאז שחוקק, עבר החוק שינויים רבים, לרבות הצעות חוק רבות, אשר נועדו לשנות ולעצב אותו מחדש, וליישב את מצבו הבלתי סדיר. מאז חיקוקו, המדינה ורשות המים כשלוחתה, מנהלים מאבק מול העיריות ותאגידי המים החדשים גם יחד, נוכח ביצוע עסקאות בלתי תקינות, אשר מעקרות את חוק תאגידי המים ביסודו, ומטילות ספק בהצלחת החוק והרפורמה שעברו משקי המים והביוב (מבקר המדינה, 2020).

במסגרת מחקר זה, אבקש לגעת ולבחון לעומק את הסוגיות המרכזיות העומדות בבסיס הרעיוני של חוק תאגידי המים, לרבות הרעיון הסביבתי החשוב העומד חוק זה, המבטא את אחד מעקרונותיה הבסיסיים בכלכלה הסביבתית, ומדיניות ישראל הפועלת לקראת הפרטה איטית של השוק הציבורי, כפי שהיא מתבטאת בעשורים האחרונים. לצורך כך, שאלת המחקר שפותחה הינה **'מהי ההשפעה של חוק תאגידי המים והתפתחותו על משק המים והביוב והשחקנים המעורבים במשק זה?'**

כדי לענות על שאלת מחקר זו, עבודת מחקר עיונית תוצג במסגרת עבודת סמינריון זו, אשר תשלב מחקרים עדכניים הנוגעים לשינויים שעברו משק המים והביוב בישראל, לפני ואחרי קביעת חוק תאגידי המים בשנת 2001, תבחן את ההשפעה והקונפליקט העומד בבסיס החוק, נוכח שחקניו הרבים, ונבחן מודלים והתפתחויות דומות מדוגמאות ברחבי העולם. עבודת המחקר, בסופו של דבר, תתמקד בשחקן המשמעותי ביותר, אשר חווה בפועל את שינויי החוק והקונפליקטים הקיימים בין השחקנים השונים, וזהו הצרכן, אשר חווה שינויים מהותיים ברבות השנים, ברמת השירות, איכות המוצר, והתנהלות הגורם שמולו עומד, אם הרשות המקומית, או תאגיד המים.

ניתוח השינויים שנבעו מתוך הקשר הפוליטי-כלכלי בין הרשויות למדיניות הממשלה, והשחקנים המעורבים בו, מאפשרים לבנות מסקנות מעניינות בנוגע למדיניות הממשלה בנוגע למשאבי ציבור, וכיצד אלו מושפעים ממגמות עולמיות, של הפרטה, מצד אחד, והבנה מחודשת על הקשר החברתי-כלכלי בין כלכלה לסביבה.

1. סקירה היסטורית טרם התפתחות חוק תאגידי המים

בפרק זה, אבקש לנצל את מצב משק המים והביקורות עליו, כדי לייצר נקודת פתיחה ולרקע שהביא לבסוף לחקיקת חוק תאגידי המים והביוב, על שחקניו הרבים. בפרק זה אף אציג את נקודת הפתיחה של הצרכנים ואיכות השירות שאלו זכו לו, טרם חקיקת החוק.

1.1 מבנה משק המים ושחקניו

תהליך הבאת מים במסגרת לאומית ובהיקף גיאוגרפי גדול, כפי שניתן לתאר, הינה מורכבת למדי, וכוללת תהליך מורכב המתחיל מהפקת מים ממקורות שונים, הולכתם ברמה הארצית, חלוקת המים איסוף מים ברמת המקומית, טיפול בשופכין, והשבת קולחין. תהליך זה מערב אמצעים טכנולוגיים וגורמים כלכליים רבים, ביניהם האזרח, גופים ציבוריים וממשלתיים, וחברות פרטיות רבות (כסלו, 2011). משק המים מהווה דוגמה מעניינת, נוכח העובדה כי מצד אחד, בפועל, משק המים מתפקד בצורה יוצאת מן הכלל מקום המדינה ועד ימינו, בכך שהוא מספק זרם מים פעיל לכל חלקי הארץ (למעט רשויות בדואיות בודדות). מצד שני, הדיון הציבורי-פוליטי בנושא המים, הינו דיון ער וסוער בחברה הישראלית, הנובעת מהשחקנים הרבים בו, גודלו ביחס לקופת הרשות המקומית, והתודעה הקולקטיבית המתפתחת בנושא, נוכח מיקומה הגיאוגרפי של ישראל באזור בעל אפשרויות מים מוגבלות (בן-אליא, 2009).

התעמקות בתהליך החשוב של טיפול במים וביוב, מאפשר לזהות את הגורמים הרבים העוסקים בתעשייה, עוד לפני הצטרפותם של תאגידי המים. כך, בהפקת המים, שנועדו לחלץ מים ממאגרי המים ומהכנרת, מעורבים מועצות מים, אגודות חקלאיות, מתקני התפלה אשר בחלקן חברות פרטיות, הרשויות המקומיות, ולבסוף, חברת 'מקורות'. חברה ממשלתית ולמעשה חברת המים הלאומית של ישראל, העוסקת בהפקת מים, בניהול ההובלה הארצית של המים, בטיפול בשפכים ויצירת מי קולחין, כלל שלבי הטיפול במים מלבד החלוקה והאיסוף של השפכים (חרובי, 2012).

עם זאת, מקורות איננה החברה היחידה אשר מעורבות בכמה מתהליכי הטיפול במים, אלא מרבית הגורמים במצב דומה, כמו הרשויות המקומיות אשר מתמודדות עם החלוקה ועם האיסוף, וגם עם הטיפול בשפכים. מספר השחקנים בשוק, ומורכבות הקשרים בניהם, מהווה קרקע להסכמים והתנהלות בלתי סדירה, אשר פוגעת בסופו של דבר בהתנהלות הכספית ובשימור משאב הטבע היקר למדינת ישראל (טבת, 2013).